

The Relationship between Literature and Psychology in the Context of Interdisciplinarity and a Contribution from Children's Literature to Psychology: The Peter Pan Syndrome

Müzeyyen ALTUNBAY¹

Abstract

Literature is the verbal or written expression of events, emotions, thoughts, and dreams. Psychology is a discipline that significantly influences literature and, in turn, is heavily impacted by it. Literature draws its source from human life and, using words as its fundamental material, narrates the human experience in written or oral form. Psychology, on the other hand, is a scientific discipline that has shown rapid development since the 20th century and examines human behaviors. Therefore, the common point of literature and psychology is human beings. Especially in the analysis of literary works, literature draws from psychology, while psychology also benefits from literature in defining certain syndromes. For example, it is observed that some literary works, authors, or characters in literature inspire psychology. Syndromes, defined in the dictionary as the negative impact left on a person by a situation, fall within the scope of psychology. However, it is understood that many syndromes are inspired by literature in their definitions. In this study, works and characters that inspire psychology are generally discussed, with a focus on one of these works, Peter Pan. In this regard, the study will serve as an example of interdisciplinary research.

Keywords

Children's literature
Psychology
Peter Pan
Syndrome
Interdisciplinarity
Children's literature

Article Info

Received 25.10.2023
Reviewed 09.12.2023
Published 30.12.2023
Doi Number 10.29228/ijlet.73877

Reference

Altunbay, M. (2023). The relationship between literature and psychology in the context of interdisciplinarity and a contribution from children's literature to psychology: The peter pan syndrome. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 11(4), 127-144.

¹ Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, altun.bay@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9568-3160

Disiplinlerarasılık Bağlamında Edebiyat-Psikoloji İlişkisi ve Çocuk Edebiyatından Psikolojiye Bir Katkı: Peter Pan Sendromu

Özet

Edebiyat; olay, duygu, düşünce ve hayallerin sözlü veya yazılı olarak anlatılmasıdır. Pek çok disiplinle ilişki içinde olan edebiyatın en fazla etkilendiği ve edebiyatı en fazla etkileyen bilim dallarından biri psikolojidir. Edebiyat kaynağını insan yaşamından alır ve temel malzemesi olan sözcükler ile yazılı veya sözlü olarak yine insanı anlatır. Psikoloji ise 20. yüzyıldan itibaren hızlı bir gelişme gösteren ve insan davranışlarını inceleyen bilim dalıdır. Dolayısıyla edebiyat ve psikolojinin ortak noktasını insan oluşturmaktadır. Özellikle eser incelemelerinde edebiyat, psikolojiden yararlanır; psikoloji de bazı sendromların tanımlanmasında edebiyattan yararlanır. Örneğin edebiyattaki bazı eser, yazar veya karakterlerin psikolojiye ilham olduğu görülmektedir. Sözlükte, bir durumun insan üzerinde bıraktığı olumsuz etki olarak tanımlanan sendromlar psikolojinin konu alanına girmektedir. Ancak pek çok sendromun tanımlanmasında edebiyattan esinlendiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada psikolojiye ilham veren eserler ve karakterler genel olarak ele alınmış, bu eserlerden biri olan Peter Pan üzerinde durulmuştur. Edebiyattan psikolojiye eserdeki karakterden ilham alınarak yapılan katkı, disiplinlerarası çalışmalara kaynak oluşturması açısından örnek teşkil edilebilir. Bu sebeple farklı olduğu düşünülen bilim dallarının esasında pek çok ortak nokta barındırabileceğini sonucuna ulaşılabilir. Farklılıklarda ortak nokta bulabilmek ise insanın bilişsel becerilerini ve bakış açısını geliştirecektir.

Anahtar Kelimeler

Çocuk edebiyatı
Psikoloji
Peter Pan
Sendrom
Disiplinlerarasılık
Çocuk edebiyatı

Article Info

<i>Gönderim Tarihi</i>	25.10.2023
<i>Kabul Tarihi</i>	09.12.2023
<i>Yayın Tarihi</i>	30.12.2023
<i>Doi Numarası</i>	10.29228/ijlet.73877

Kaynakça

Altunbay, M. (2023). Disiplinlerarasılık bağlamında edebiyat-psikoloji ilişkisi ve çocuk edebiyatından psikolojiye bir katkı: Peter pan sendromu. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 11(4), 127-144.

Giriş

Kelime anlamı “olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı” (TDK) olan edebiyat, kaynağını insan yaşamından alan ve temel malzemesi dil olan önemli bir sanat dalıdır. Kaynağını insan yaşamından aldığı için insanın yaşadığı ya da yaşayabileceği her tür olay edebiyatın konusuna girebilir. Olmuş ya da olabilecek olaylar kurgusal bir anlatım tarzıyla bazen şiirle, bazen hikâye ile bazen bir destan ile anlatılır. “Edebiyat yoluyla, insanın yapı olanakları ve insan sorunları somutlaştırılarak canlandırılmış yaşantılarla ve eylemlerle gösterilirken; bunların altında yatan çatışmalarla, bunların temelinde yer alan değerler ve değer sorunlarıyla birlikte dile getirtilebilmektedir” (Yetişken, 2012: 74-75).

Bilindiği gibi fiziken, ruhen ve sosyal çevresiyle bir bütün olan insan, kendini anlatmak ve aynı zamanda başkalarını anlamak ister. “Kaynağını insan yaşamından alan edebiyat, sınırsız konu ile birlikte sınırsız bir anlatım olanağı sunar. Aynı konu farklı yüzyıllarda olduğu gibi aynı dönemde dahi farklı yazarlarca bambaşka şekillerde anlatılabilmektedir. Edebiyat yoluyla, insanın dünyasına özgü olan bütün bu çeşitlilik, hem temelleriyle birlikte, hem de en geniş ve en derin bağlantıları içinde düşünsel, algısal ve duygusal boyutlarda dile gelebilmektedir (Yetişken, 2012: 74-75).

Edebiyattaki, sınırsız anlatım olanağı birden fazla edebî türün doğmasını sağlamıştır. Eleştiriler fablla, toplumu etkileyen olaylar destanla, hayal gücünü yansıtan duygu ve düşünceler masallarla veya efsane gibi türlerle aktarılmıştır. Ancak edebiyatın çeşitli işlevlerinin olduğunun da dikkate alınması gerekir. Çünkü edebiyat yalnız anlama ve anlatmaya değil, bilgi aktarmaya, öğrenmeye, tanımaya aracılık eder. Rita Felski (2019), edebiyatın ne işe yaradığını sorguladığı eserinde edebiyatın en temel ve ilk işlevini bu nedenle “tanıma” olarak açıklar. İnsanın önce kendini sonra çevresini ve nihayet yaşadığı kâinatı tanıması yolunda katkıda bulunan edebiyat, pek çok bilim dalıyla iç içedir.

En temel sanat dallarından olan edebiyatın insanı temel alan diğer bilimlerden etkilendiği ve onları da etkilediği bilinmektedir. Hatta edebiyat araştırmalarında ve incelemelerinde, edebiyat eleştiri yöntemlerinde zaman zaman bu bilim dallarından yararlanılmaktadır. Yararlanılan bilim dalları edebiyatı zenginleştirdiği gibi kendileri de edebiyattan etkilenir. Örneğin edebiyatın etkilendiği önemli bir bilim dalı tarihtir. Edebiyat kurgu olması hasebiyle tarihi bir belge olarak değerlendirilemez. Söz gelimi, toplumu derinden etkileyen savaş, göç, kıtlık, hastalık doğal afet gibi olaylar neticesinde ortaya çıkan, önce sözlü sonra yazılı olarak günümüze kadar ulaşan destanlar, tarihi ipuçları barındırır da tarihi bir belge olarak kabul görmezler. Ancak edebiyat incelemelerinde, konusunu tarihten alan hikâye, roman, çizgi roman gibi türlerin değerlendirilmesinde tarihi bilgilerden yararlanılır. “Tarihî şahsiyetlerin tarihte üstlendikleri rolün dışında yaşantılarına ait örneklerin belli bir olay örgüsü içinde anlatımı edebiyat biliminin, edebiyatçıların, roman ve hikâye sanatının işleri arasında yer alır. Edebî eserin tarih öğretmek gibi bir işlevi olmasa da tarih ilmini anlama ve sevdirmeye yolunda etkin bir rolü vardır” (Erol, 2012: 60).

Edebiyatı zenginleştiren ve onunla karşılıklı etkileşim içinde bulunan bir diğer bilim dalı coğrafyadır. Coğrafya hem edebî eserlerde mekân ve yer olarak var olur hem de seyahatname, gezi yazısı gibi türler aracılığı ile coğrafya bilgisinin geliştirilmesine dolaylı katkı sunar. Söz gelimi Tournefort, Busbecq gibi yabancı seyahatçıların yanı sıra Evliya Çelebi'nin seyahatnamesi, zengin bir kültürel ve coğrafya bilgisi içerdiği bakımından örnek eserlerdendir.

Edebiyat ile etkileşim hâlinde olan bir diğer bilim dalı felsefedir. Felsefe, edebiyatı kuram ve inceleme yönüyle etkiler. Edebî eserleri incelerken “felsefeyi edebiyatla somutlaştırmak ve bütünleştirmek aynı zamanda da onun insan üzerindeki dönüştürücü, geliştirici etkisini güçlendirmektir” (Yetişken, 2012: 78). Felsefenin yanı sıra edebiyatın ilişkili olduğu diğer bilim dalı olan sosyolojinin ayrıca ele alınması gerekir. Özellikle edebî eser eleştiri ve incelemelerinde edebiyat “siyasi rejim, kültür kurumu, sosyal tabaka ve dil bilimi problemleri gibi edebî olayları çerçeveleyen sosyal yapı ve teknik durumları inceler” (Çelik, 2013: 59). Görüleceği gibi tarih, coğrafya, felsefe, sosyolojinin yanı sıra resim, matematik ve daha birçok bilim dalının edebiyat ile ilişkili olduğu görülmektedir. Birbiri ile bu kadar ilişkili olan zaman zaman konu, karakter, mesaj, yöntem vb. açılardan birbirini etkileyebilen ve birbirlerinden etkilenebilen bilim dallarının esasında pek çok ortak noktalarının olduğu ortaya çıkmaktadır.

Edebiyatın etkilediği ve aynı zamanda etkilendiği en önemli bilim dallarından bir diğeri psikolojidir. Psikoloji insan davranışlarını inceleyen bilim dalı olup 20. yüzyıldan itibaren Freud, E. Fromm gibi bilim adamlarının çalışmalarıyla dikkat çekmiştir. Psikoloji ve edebiyatın en temel ortak noktası insandır. Biri insanı ve içinde bulunduğu toplumu anlatmaya çalışırken diğeri onu anlamaya ve açıklamaya çalışır. Bu nedenle zaman zaman edebiyatın özellikle eser incelemelerinde ve karakter analizlerinde psikolojiden yararlandığı, buna karşın psikolojinin de edebiyattan etkilendiği görülmektedir. Özellikle psikolojideki bazı kavram ve sendromların tanımlanmasına edebî eserlerin ilham kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple disiplinlerarasılık ve edebiyat açısından psikolojinin ele alınması, birbirinden farklı olduğu düşünülen bilim dallarının esasında pek çok ortak nokta barındırabileceğini göstermektedir. Farklılıklarda ortak nokta bulabilmek ise insanın bilişsel becerilerini ve bakış açısını geliştirecektir.

Mitoloji ve Edebiyatta Psikolojiye İlham Veren Eserler

Akılcı yolların izlenmesiyle, davranışın daha güvenilir bir şekilde açıklanabileceğini ortaya koyan psikoloji, 1800'lerin sonu ve 1900'lerin başında felsefeden kopmasıyla ayrı bir bilim dalı olarak kabul görmeye başlar. Özellikle W. James, J. Dewey, J. Watson, S. Freud, W. Wundt (Morgan, 1982: 2-6) gibi bilim adamlarının çalışmaları psikolojiyi bağımsız bir bilim yapmakla kalmaz, aynı zamanda onu 20. ve 21. yüzyılın en önemli bilim dallarından biri hâline getirir. Kendi içinde çeşitli alt dallara ayrılan psikolojinin yöntemi de elbette diğer bilim dallarından farklılık arz etmektedir. Ancak tıpkı edebiyatın psikolojiden yararlandığı gibi psikolojinin de insan davranışlarını ve gösterilen sendromları tanımlarken zaman zaman edebiyat ve mitolojiden yararlandığı anlaşılmaktadır. Temel odak noktası insan olan iki bilim dalı için bu sonuç şaşırtıcı değildir. “Psikoloji biliminin verileri kurmaca dünyanın kurmaca kişilerini ve onlar için belirlenen kurmaca kaderleri şekillendirmektedir. Yazarın yaratıcı bilinciyle birleşen her bir bilgi ya da veri, hem kurmaca kimliklerin derinlik kazanmasına hem de kurmaca dünyanın şekillenmesine hizmet eder” (Hazer, 2021: 704).

Psikolojinin edebiyat ve mitolojiden bir hayli yararlandığı, bazı kavram ve tanımlamalarda edebî eserlerdeki karakterlerden, edebî eserlerin kendisinden veya başlı başına mitolojik olaylardan esinlendiği görülmektedir. Bunun en temel örnekleri insan davranışlarının açıklanmasında ve bazı sendromların adlandırılmasında karşımıza çıkmaktadır. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde sendrom, “belirge” yani bir durumun insan üzerinde bıraktığı olumsuz etki olarak açıklanmaktadır. Ayrıca sendrom, “belli bir hastalığı işaret eden belirti ve bulgular bütünü ve sorun, mesele sıkıntı” olarak tanımlanmaktadır. Antik Yunancada ise *sun* ‘birlikte’ *drome* ise ‘koşma’ anlamına gelen *sundrome* sözcüğünden türeyen türemiştir. Yani birlikte olan, birlikte ilerleyen anlamı taşımaktadır” (Gündüz,

2017: 82). Araştırma sonucunda bazı sendromların tanımlanmasında ve sendromların kavramlaştırılmasında edebî eserin kendisinin veya eserdeki karakterin genel özelliklerinin etkili olduğu görülmektedir.

Sendromlardan söz gelimi edebî eser ve karakterlerden etkilenecek tanımlananlardan bazıları “Othello, Madam Bovary, Quasimodo Sendromu, Alice Harikalar Diyarında Sendromu ve Uyuyan Güzel Sendromu”dur (Saribaş, 2021). Bunların yanı sıra literatürde çok sayıda daha sendromun ismini edebiyat ve mitolojiden aldığı anlaşılmaktadır. Kolektif bilinçaltının ürünü olan mitler ile kaynağını insan yaşamından alan edebiyatın, psikolojide bu kadar yer edinmesi, bu bilim dallarının birbirlerinden geniş ölçüde etkilendiklerini göstermesi açısından önemlidir. “Mitler, destanlar, efsaneler, halk öyküleri bilincin bilinçdışı ile karşılıklı etkileşim içinde yapılandığı ortak (kolektif) ürünlerdir; binyıllar boyunca yaşanagelmiş, sınanmış zihin modellerini, iç ve dış gerçeklikle bağlantı içinde sahnelerler” (Saydam, 2018: 13). Bu nedenle mitoloji ve edebî eserler, toplumun bilinçaltını yansıtan önemli kaynaklar arasındadır. Bu eserlerin incelenmesi bireyin ve toplumun psikolojisini anlamak için gereklidir. Kaynağını mitolojideki olaylardan ve kişilerden alan bazı sendromlar literatürde şu şekilde belirtilmiştir:

“Freud tarafından bireyin saldırganlık duygularından arındırılması amacıyla kullanılan ve serbest çağrışıma dayanan bir yöntem olan Katharsis, psikanaliz tedavisinde tamamen spontane bir şekilde gelişen konuşmalar sonucunda gündeme gelen bağlantılarla bazı bilinçaltı süreçlerin bilinç üstüne çıkarılmasına dayanan *Catharsis*; kişinin karsısındakinin söylediği kelimeleri veya cümleleri veya yaptığı davranış ve hareketleri, anlamsız ve isteksiz bir şekilde tekrarlanması anlamına gelen *Echo*; fallik dönem boyunca kız çocuğunun babasına bağlanmasını ifade eden *Elektra Kompleksi*; sıkıntılı ya da korkulu düş olarak tanımlanabilen ‘karabasan’ teriminin karşılığı olarak kullanılan *Ephialtes*; annenin erkek çocuğuna karşı duyduğu patolojik bağımlılığı ifade eden *İokaste Kompleksi*; bir annenin bilinçdışı olarak öz çocuğuna karşı duyduğu olumsuz duygular *Medeia Kompleksi*” (Gürel; Muter, 2007) mitolojiden esinlenerek tanımlanan sendrom ve durumlara örnektir.

Mitolojiden ilham alarak tanımlanan bu sendromların ya da komplekslerin farklı toplumdaki bireylerde görülmesi, insan davranışlarının ortak özellikler sergilediğini göstermesi bakımından önemlidir. Örneğin “1905 yılında Dupre tarafından nedensiz söylediği yalanlarla karşısındaki kişileri kolaylıkla inandırabilen insanlar için kullanılan *Mitomani*; Freud tarafından kişinin imajına yüklediği aşk olarak tanımlanabilen *Narkissos*; erkek çocuğun annesine karşı duyduğu bilinçsiz yakınlık nedeniyle babasını kıskanmasını ve bununla ilgili ruhsal bozuklukları nitelenecek için kullanılan *Oidipus Kompleksi*; kişinin belirli bir duruma veya nesneye karşı duyduğu anlamsız ve karşı konulmaz korku olarak tanımlanabilen *Phobos*; insanların hiçbir zaman tamamlamayacaklarını bildikleri tekdüze, yorucu, zahmetli bir işi her gün umutsuzca sürdürme çabalarını anlatmak için kullanılan *Sisyphos Miti*” (Gürel; Muter, 2007) mitolojiden ilham alınarak ortaya konan ve psikolojide bir kavram olarak var olan sendromlar olarak literatürde yer. Mitolojinin yanı sıra edebiyatın ilham kaynağı olduğu bazı eser ve kişilerden hareketle tanımlanan psikosomatik durumlar veya nörolojik rahatsızlıklardan bazıları ise şu şekilde örneklendirilebilir:

İlk kez Fransız filozof Jules de Gaultier tarafından 1892’de ideal zannedilen aşkların peşinden gitmek amacıyla kişinin ailesini ve hatta eşini reddetmesi olarak tanımlanan, adını G. Flaubert’in ünlü romanı Madam Bovary’den alan Modam Bovary Sendromu (Canlar, 2022); psikotik bir bozukluk olarak tanımlanan ve İngiliz psikiyatrist John Todd ve Kenneth Dewhurst tarafından yayımlanan “The Othello

Syndrome: A study in the psychopathology of sexual jealousy” adlı makalede psikotik bozukluğun isminin çıkış noktası olarak gösterilen Shakespeare’nin ünlü “The Tragedy of Othello, the Moor of Venice” adlı eserinin kaynak olduğu *Otello Sendromu* (Sancak, 2022) edebiyatın ilham olduğu örneklerdendir. Todd makalesinde, Othello Sendromu olarak adlandırılabilir tehlikeli bir psikozun varlığından bahsederek ana teması eşin sadakatsizliğine duyulan sanrısız bir inançtan bahseder ve eser ile sendromu birlikte temellendirmiştir (Hança, 2022).

İlaveten, ismini Victor Hugo’nun Notre Dame’ın Kamburu adlı eserindeki Quasimodo karakterinden alan *Quasimodo Sendromu* ise beden dismorfik bozukluğu veya beden algısı bozukluğu olarak adlandırılan bir psikolojik hastalıktır. Quasimodo Sendromu ilk kez 1886’da İtalyan psikiyatrist Enrico Morelli tarafından tanımlanmıştır (Ece, 2022). Adını Lewis Carroll’un ünlü 19. yüzyıl klasiği *Alice Harikalar Diyarında*’dan alan ve Todd Sendromu olarak da bilinen *Alice Harikalar Diyarında Sendromu*, ilk olarak 1955 yılında İngiliz psikiyatrist Dr. John Todd tarafından tanımlanmıştır (Bilavsky vd., 2007). *Alice Harikalar Diyarında Sendromu*na neyin sebep olduğu tam olarak bilinmese de en temel belirtileri arasında kişinin, çoğunlukla görme bazen işitsel-duyusal alanda yaşadığı farklılıklar görülür. Kişi, kendini gerçekte olduğundan daha büyük veya daha küçük hissedebilir; çevredeki eşyaları olduğundan daha uzak veya yakın görebilir ya da hareket ediyor gibi algılayabilir. Bununla birlikte zaman hissini de kaybedebilir ve zamanın daha hızlı veya daha yavaş geçtiğini söyleyebilir (Yelkenli, 2022). Klein-Lewin sendromu olarak da bilinen *Uyuyan Güzel Sendromu*, adını dünyaca ünlü halk masalı *Uyuyan Güzel*’den alır. Grimm Masallarından biri olan *Uyuyan Güzel* masalında, Pamuk Prenses sonsuz bir uykuya dalarken, sendromu yaşayan bireyde ise insomnia olarak adlandırılan aşırı uyku durumu bulunmaktadır (Usluer, 2023).

Psikolog Colette Dowling tarafından kadınların bağımsızlık korkusu üzerine 80’lerde yazılan kitapta ortaya atılan *Külkedisi Sendromu* ise bir diğer Grimm masalı olan *Külkedisi*’nden esinlenmiştir. Bu sendrom güzel, yardımsever, iyi kalpli, çalışkan, her işin üstesinden layığıyla gelebilen kadınların bir sebeple içinde bulunduğu duruma karşı çıkmayıp bunu kabullenmesi ve bir şekilde bilinçaltında başkaları tarafından bakılma isteği içinde olmaları durumu için kullanılmaktadır (Gündüz, 2017). “Sindirella Kompleksi” kavramı Colette Dowling tarafından 1981 yılında yazılan “The Cinderella Complex: Women’s Hidden Fear of Independence” isimli kitap ile popülerlik kazanmıştır. Yazar eserinde çağdaş kadını engelleyen temel gücün, kişisel ve ruhsal bağımlılık olduğunu belirtmiştir. Yazara göre bu güç; bastırılmış tutum ve korkulardan oluşmakta, kadınları akıl ve yaratıcılık yeteneğini etkin kullanmaktan alıkoymaktadır (Akkaya, 2023: 286; Daşçı, 2022: 9).

Görüldüğü gibi edebiyatta halk masallarından romanlara kadar pek çok eserden psikolojideki çeşitli duygu-durum bozukluklarını tanımlamak için yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü edebiyat ve psikolojinin ortak noktası olan insan, hem psikolojik araştırmaların hem de edebiyatın odak noktasıdır. Bilindiği gibi edebiyat hayattan beslendiği gibi onu besler, yönlendirir. Edebî eserler yoluyla toplum dinamikleri hakkında fikir edinilebileceği gibi yazarın hayatına dair bilgilere bile ulaşılabilir. Söz gelimi edebiyatın en önemli eleştiri yöntemlerinden biri olan psikanalitik eleştiri, Freud’un çalışmalarından etkilenerek ortaya çıkar. “Freud’un bilinçaltı buluşlarına dayanan bu yöntemi, bazıları sanatçının psikolojisini bilinçaltı dünyasını, cinsel komplekslerini vb. ortaya çıkartmak için; bazıları aynı zamanda bu buluşları eserlerini yorumlamak için kullanmış, yine bazıları eserlerdeki kişilerin psikolojisini, davranışlarını açıklamak amacıyla bu kişilere uygulamışlardır. (...) Nitekim Freud kendisi ‘Dostoyevski ve Baba Katillliği’ adlı yazısında Dostoyevski’nin hayatı hakkındaki bilgilere ve eserindeki olaylara,

kişilere, temalara dayanarak Dostoyevski'nin sara hastalığına, babasının ölümünü arzulaması konusuna ... ait sonuçlar çıkarır" (Moran, 2014: 148-153).

Birbirinden amaç, kullanılan yöntem ve teknik itibarıyla ayrılmış olsalar da her iki bilim dalı insanı merkeze alması, insanı anlamaya ve anlatmaya çalışması bakımından ortak özellikler taşır. "Mitoloji ile bilim arasındaki semantik ortaklıktan hareketle, bilimsel terminolojinin de mitsel göndermelerle dolu olduğuna dikkat çekmek ve bilimsel terminolojiye tam anlamıyla hâkim olmanın söz konusu simgesel dili çözümlenmekle mümkün olduğunu ileri sürmek mümkündür" (Gürel; Muter, 2007). Psikolojide ayrıca mitoloji ve edebiyattan esinlenerek adı konan başka başka sendromlar bulunmaktadır. Ancak bu çalışmanın temel odak noktasını oluşturan Peter Pan Sendromu ayrıca ele alınacaktır. Her çağda görülebilecek bir durum olan Peter Pan Sendromunun günümüzde daha çok öne çıkmasında toplumsal hayat tarzının etkili olduğu ifade edilebilir.

Her yüzyılda ideal insan modeli toplumun ve çağın gereklerine göre değişiklik gösterebilir. Eski Türklerde erken yaşta bireyler; at binme, ok atma gibi temel yaşam becerileri edinirken bugünün dünyasında diploma alma odaklı bir eğitim anlayışı, bireyin tek başına hayatını idame ettirmesi için gerekli olan en temel becerileri bile öğrenememesine yol açmaktadır. "Özellikle son yıllarda endüstrileşme ve postmodernizm ile birlikte yetişkinliğin gerektirdiği sorumlulukları yerine getiremeyen, bağımsız yaşama hazırlık yapamayan, uzun süreli romantik ilişkileri sürdüremeyen, hem iş hem de kişilerarası ilişkiler anlamında hayatına şekil veremeyen, büyümekten korkan hatta büyümeyi reddeden bireylerin sayısının giderek arttığı gözlenmektedir" (Ateş; Özden Yıldırım, 2018: 159). Bu durum Peter Pan Sendromu üzerine yapılan çalışmaların yakın tarihte giderek artmasından anlaşılabilir.

Peter Pan Sendromu ve Büyüme Korkusu

İnsan gelişimi, doğum öncesinden başlayarak uzun bir dönemi kapsar. Bu gelişim sürecinin hem fiziksel hem de ruhsal anlamda tamamlanması, sağlıklı bireylerin varlığı ve dolayısıyla sağlıklı toplumların oluşumu için gereklidir. Bu nedenle bireyin boy ve kilo olarak artışının yanı sıra yaşına uygun ruhsal olgunluğa erişmesi de gelişmesinin bir parçası olarak kabul edilir. Nasıl ki ortalama iki yaşından itibaren sağlıklı her çocuk yürüyebiliyor veya konuşabiliyorsa, yetişkin bir bireyin de kendi kendine yetecek bilişsel ve psikolojik olgunluğa ulaşması beklenir.

Gelişim kuramları açısından bakılacak olursa örneğin Piaget'e göre 0-2 yaşındaki bir bebek kendini dış dünyadan ayırt etmeyi öğrenirken, 2-7 yaş arasında benmerkezliliğinde giderek azalma görülür. 7-11 yaş arasında somut işlemler döneminde mantıksal düşünme gelişirken 11 yaş ve sonrası ifade eden soyut işlemler döneminde değer ve inanç sistemini yapılandırılabilir (Senemoğlu, 2001: 46). Dolayısıyla farklı yaşlarda olması gereken bilişsel gelişim düzeylerinin ilerleyişine bağlı olarak psikolojik ve duygusal gelişimin de etkilendiği ve her yaş grubunun kendine has duygusal yeterlilikler barındırması gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak uzayan eğitim hayatı, beslenme ve sağlık sistemindeki iyileşmeler, uğraşlar, hobilerin değişmesi, insan yaşamındaki dönemleri değiştirmiştir. Bu değişim beraberinde toplumsal rollerin de farklılaşmasına yol açmıştır. Örneğin Orhun Abidelerinde yer alan Bilge Kağan Yazıtında "... Tanrı buyurduğu için on dört yaşında Tarduş milleti üzerine şad oturdum. Amcam kağan ile doğuda Yeşil Nehire, Şantung ovasına kadar ordu sevk ettik. Batıda Demir Kapıya kadar ordu sevk ettik. Köğmeni aşarak Kurgız ülkesine kadar ordu sevk ettik. ..." (Ergin, 2007: 39) ifadelerinden anlaşıldığı gibi eski Türk kültür ve medeniyetinde bir kişinin erken yaşlardan itibaren çağın ve devletin ihtiyaçlarına uygun

fiziksel ve psikolojik gelişimini tamamladığı, öyle ki on dört yaşında ordu yönetebilecek erkte olduğu görülmektedir. Erken yaşlardan itibaren ordu-millet anlayışı doğrultusunda yetişen bireyler çok küçük yaşlarda dahi çağın gerekleri doğrultusunda eğitim almakta ve toplumun ihtiyaçlarına ve beklentilerine uygun yetişmekteydi. Ancak günümüzde çocukluk çağının giderek uzadığı buna mukabil, psikolojik yeterliklerin de zamanla yaşa uygunluk göstermediği söylenebilir. Arnett'in de belirttiği gibi "bu yaş sınırı kimi zaman 30'lu yaşların sonunda kadar ilerlemekte ve kişi, kendini yetişkin olarak görme fikrinden uzak durmaktadır. Bu kavram, yaşam boyu gelişim yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde, genç yetişkinlik döneminin sınırlarını değişime uğratmayı gerekli kılmaktadır. Ergenlikle yetişkinlik arasında kalan, gelişimin ara döneminde birey, kimi zaman kendini ergen, kimi zaman yetişkin kimi zaman ne ergen ne de yetişkin olarak görmektedir" (akt. Akardaş Karadaş, 2019: 2).

2015 yılında Dünya Sağlık Örgütü yaş dönemlerini tekrar düzenleyerek yayımlamıştır. Yayımlanan rapora göre artık 60 hatta 70 yaşına kadar bir kişi düşünüldüğü gibi yaşlı değil, aksine genç ve olgun bir birey olarak sayılmakta; yeni yaş sınıflandırmasında gelişen sağlık hizmetleri, beslenme, eğitim ve refah düzeyi gibi pek çok unsurun etkili olduğu ifade edilmektedir. Buna göre yeni sınıflandırma Tablo 1'de gösterilmiştir (Bk. Tablo 1).

Tablo 1. *Dünya Sağlık Örgütüne Göre Yenilenen Yaş Sınıflandırması*

1-13 Yaş Çocukluk Dönemi	0-1 Yaş	Bebeklik (Infancy)
	1-3 Yaş	Kreş (Nursery)
	3-7 Yaş	Anaokulu (Kindergarten)
	7-13 Yaş	İlkokul (Elementary School)
13-25 Yaş Gençlik Dönemi	13-17 Yaş	Ergenlik (Adolescence)
	17-21 Yaş	Gençlik (Youth)
	21-25Yaş	Gençliğin Zirvesi (The Crown of Youth)
25-61 Yaş Olgunluk Dönemi	25-37 Yaş	Olgunluğun Başlangıcı (The Stage of Beginning of Maturity)
	37-49 Yaş	Olgunluğun Ortası (The Stage of the Midst of Maturity)
	49-61 Yaş	Olgunluğun Sonu (The Stage of the End of Maturity)
61-73 Yaş Yaşlılık Öncesi Dönem	61-73 Yaş	Yaşlılık Öncesi Dönem (Presenile Period)
73-85 Yaş Yaşlılık Dönemi	73-85 Yaş	Yaşlılık Dönemi (Senile Period)
85 + Yaş İleri Yaşlılık	85 +	İleri Yaşlılık (The Elderly Period)

(Dyussenbayev, 2017)

Bu tabloya göre Orhun Abidelerindeki Bilge Kağan ilkokul öğrencisi statüsünde olurken bugünün dünyasında 25 yaşında bir birey, fiziken ve psikolojik açıdan henüz yeni olgunlaşmaya başlamaktadır. Dolayısıyla farklı yüzyıllar arasında yapılacak mukayese ile bu yüzyıllardaki toplumun bulunduğu şartlar ve geldiği noktanın birbirinden çok farklı olduğu söylenebilir. Değişen şartlar ve yetiştirilme tarzı bireyin olgunlaşması üzerinde etkili olmaktadır. Akardaş Karadaş'a (2019: 4) göre, dijital devrimin gelişim dönemleri üzerinde etkisi olduğu, insanlık tarihi açısından önemli bir aşama olan ve tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi sağlayan sanayi devrimi, teknolojik yeniliklerin üretimde kullanılmaya başlamasının sonucu olarak sosyal, kültürel, ekonomik ve politik alanları kapsayan bir dizi değişim sürecini beraberinde getirmiştir. Bu değişimin en fazla insan davranışları

üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Söz konusu değişimin avantajı olduğu gibi çeşitli dezavantajları bulunmaktadır. Toplumların gelişimi ve ilerlemesi önündeki en büyük dezavantajlardan biri de günümüzde “büyüme korkusu” ile “Peter Pan Sendromu” denilen iki farklı durumun ortaya çıkmasıdır.

Doğan ve Cebioğlu'na (2011) göre uzun bir yaşam döngüsüne sahip olan birey, biyolojik ve fiziksel değişimler çerçevesinde çeşitli yaşam dönemlerinden geçmektedir. Bu yaşam dönemlerinin yaşanış biçimi ve süreleri kültürden kültüre farklılık göstermekle birlikte, evrensel olarak herkes tarafından kabul edilmiş olup sırayla doğum öncesi, bebeklik, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık şeklinde belirlenmiştir (akt. Daşcı, 2002: 8). Söz konusu bu yaş dönemlerinde yerine getirilmesi gereken çeşitli gelişim görevleri bulunmaktadır. Havighurst gelişim görevini ise şu şekilde açıklar: “Bireyin yaşamında belirli bir dönemde ya da o dönem konusunda, başarılması bireyin mutluluğuna ve sonraki görevleri başarmasına rehberlik eden, başarılmaması bireyde mutsuzluğa, toplumca onaylanmamaya ve sonraki görevlerde güçlük çekmeye yol açan bir görevdir” (akt. Onur, 2021, s.112). Bacanlı'ya (2017) göre, gelişim görevi olarak bireyin içerisinde yer aldığı yaşam döneminde başa çıkması gereken birtakım görevler, sorumluluklar, kazanması beklenen nitelikler ile geliştirmesi gereken davranışlar bulunmaktadır. Bu gelişim görevlerinin zamanında kazanılması bireyin gelişimi için hayati önem arz eder. Hatta bazı gelişim görevlerinin kritik dönem adı verilen zaman diliminde kazanılması gerekir. Aksi takdirde sonradan edinilmesi çok daha güçtür. Bireyin bilişsel ve duyuşsal açıdan yaşına uygun tutum ve davranış geliştirmesi, her yaş döneminde edinilmesi gereken bir gelişim görevidir.

Ateş ve Özden Yıldırım'a göre, “bir kişi 18-25 hatta 28-29 yaşlarını geçtiği hâlde kendisini hâlâ bir yetişkin olarak tanımlayamadığında, bu kişinin nasıl tanımlanacağı bir problem durumu oluşturmaktadır. Burada yeni bir kavram ihtiyacı doğmaktadır, o da ‘Büyüme Korkusu’dur” (2018: 159). “Bu kavramın ortaya çıkmasına teorik olarak katkıda bulunan çeşitli kuramlar bulunmaktadır. Bu kuramlar Arnett’in Beliren Yetişkinlik Kuramı, Erikson’un Psikososyal Gelişim Kuramı, Levinson’un Acemi Fazı, Kenneth Keniston’ın Gençlik Teorisi ve Dan Kiley’in Peter Pan Sendromu gibi kuramlardır. Bu kuramların bazıları beliren yetişkinliği açıklarken bazıları da büyüme korkusu kavramının temelini oluşturmaktadır (Daşcı, 2022: 9-10).

Literatürde Büyüme Korkusu ile Peter Pan Sendromu benzerlik gösterse de aslında birbirinden farklı durumları ve özellikleri ifade etmektedir. “Kiley’in (1983) öne sürdüğü Peter Pan Sendromu, ruh sağlığını da tehdit eden psikolojik bir olgu olarak tanımlanmakta, fakat Dünya Sağlık Örgütü tarafından henüz psikolojik bir rahatsızlık olarak kabul edilmemektedir. Büyüme korkusu ise herhangi bir ruhsal bozukluktan kaynaklanmamaktadır fakat eşlik eden psikolojik belirtiler olabileceği düşünülmektedir” (Ateş; Özden-Yıldırım, 2019: 403).

Literatür incelendiğinde Kiley (1983), “Peter Pan Sendromu” adı altında tanımladığı büyüme korkusu yaşayan kişilerin genellikle erkekler olduğunu ifade etmiştir. Ancak Arnett’in (2000) “Beliren Yetişkinlik” kavramı her iki cinsiyeti de kapsamaktadır. Arnett’in (2000) beliren yetişkinlik için tanımlamış olduğu özellikler ile Kiley’in (1983: 26) Peter Pan Sendromu için tanımladığı özellikler karşılaştırıldığı zaman, arada kalmışlık ile istikrarsızlık; sorumsuzluk ile kendine odaklanma; sosyal iktidarsızlık ile sonsuz olanaklar özellikleri birbiriyle örtüşmektedir. Büyüme korkusu ise sosyal-duygusal yalnızlık, romantik ilişkiyi sürdürmede zorlanma, evlenmeye karşı olumsuz tutumlar, bağımsız yaşama hazırlık ve sorumluluğu içselleştirmede zorlanma alt boyutlarıyla ön plana çıkmaktadır (Ateş; Özden-Yıldırım, 2018: 403). Psikanalist Dr. Dan Kiley, bu sendromu tanımlarken

çocuk edebiyatının önemli eserlerinden biri olan yazar James Matthew Barrie'nin (1912) Peter Pan isimli eserinden esinlenmiştir. "Barrie'nin Peter Pan'ı, kendi özel yaşam öyküsüyle ilişkilidir. Gençliğinde cinsel kimlik bunalımı yaşayan yazar, eserinde yarattığı büyümeyi reddeden çocuk kahraman Peter Pan aracılığıyla, Asla Asla Ülkesi'ne (Varolmayan Ülke) kaçıp sığınır. Bu kaçış, yazarın kendi gelişim sürecinin sancılarını yansıtmaktadır. Peter Pan sonsuz gençliği ve bitmek bilmeyen çocukluğu simgeler" (Akardaş Karadaş, 2019: 5).

İleri yaşlarda yetişkin bir birey olmasına karşın bazı bireylerin sorumluluk alma, bir işte süreklilik sağlama, sosyal ve duygusal ilişkileri sürdürme, kendi hayatını idame ettirebilme gibi durumlarda başarısız oldukları ve sürekli bir yetişkinin ya da yetişkin yerine koyduğu bir bireyin desteğine ihtiyaç duydukları görülmektedir. Arnett' e (2000) göre son 60 yıldaki hızlı endüstrileşme ve değişen yaşam koşulları, ebeveyn rollerindeki değişiklikler, eğitim hayatının uzaması, evlenme ve çocuk sahibi olma yaşının uzaması gibi durumlarla bağlantılı olarak özellikle 18-29 yaş arasındaki bireylerin yaşam biçimlerinde önemli değişiklikler olmuştur. Büyüme korkusu, beliren yetişkinlik döneminin yaş aralığında bulunmayan, 25 yaşından büyük ve herhangi bir ruhsal bozukluğu olmayan kişilerin kendilerini hâlâ bir yetişkin olarak tanımlayamaması sonucunda ortaya çıkan durumdur. Bu kişiler evlenmek, çocuk sahibi olmak, bir işte çalışmak için acele etmemektedirler (akt. Ateş, Özen Yıldırım, 2019: 159). Anayasa ve kanunlara göre reşit olup çeşitli haklara sahip olan bireyler gerçekte sorumluluk almaktan kaçınarak ebeveynlerin ya da ebeveyn yerine koydukları yetişkinlerin gölgesinde yaşamlarını sürdürme eğilimindedirler. Örneğin tek başına yaşayabilme, evlenme, iş kurma ya da çalışma, iş hayatının ve sosyal yaşamın gerekliliklerini yerine getirebilme (fatura ödeme, alışveriş, gündelik iş ve ihtiyaçların yapılması vb.) gibi durumlarda başarısız olmakta ve bu alanlardaki sorumlulukları yüklenmemektedirler.

Kiley, bu sendromu, Barrie'nin eserinden hareketle "Bir erkeğin fiziken büyümesi ama bilişsel olarak büyümemesi" (1983: 4) şeklinde açıklar. Ancak burada sorun, kişinin zihnen herhangi bir probleminin ya da yeti kaybının olmayışıdır. Yani aslında ruhen ve bedenen sağlıklı olmasına karşın, çeşitli duygusal sebeplerden ya da yetiştirilme tarzından bireyin olması gerektiği gibi davranmaması olarak yorumlanır. Sergilenen/tercih edilen davranış kalıbı zamanla kalıcı hâle gelerek bireyin yaşamını çıkmaza sokabilir. Bu durumda kişiyi hasta olarak değil de bir kurban olarak tarif etmek daha kolaydır.

Kiley (1983), Peter Pan Sendromu'nu bir hastalık olarak değil ancak kişinin ruh sağlığını tehdit eden bu sebeple de basit bir rahatsızlıktan ziyade ağır psikolojik bir olgu olarak ele almıştır. Bu psikolojik olgunun yeni bir kavram olduğu, bilinen herhangi bir kategoriye girmediği ancak varlığının da inkâr edilemeyeceğini vurgulamıştır (Ateş; Özden Yıldırım, 2018: 160). Kiley'in ortaya koyduğu bu durumu destekler nitelikte Lincoln Üniversitesi Çocuk, Gençlik ve Aile Çalışmaları Bölümü öğretim üyeleri Dalla vd. tarafından 2010 yılında "kaleme alınan bir makalede, katılımcı kadınlardan birinin yaptığı açıklama oldukça çarpıcıdır. Kadın, etrafındaki tüm erkeklerin Peter Pan Sendromunda olduğunu ve büyümek istemediklerini, çalışmadıklarını ve duygusal olarak ulaşılabilir olmadıklarını ifade etmektedir. Bu araştırmanın işaret ettiği en önemli tartışma alanı ise gençlerin değişen eğilimlerinin eğitim dinamikleri açısından değerlendirilmesinin bir zorunluluk olduğudur. Millî eğitim sistemimizin tüm bileşenlerini, dijitalleşen neslin özellikleri çerçevesinde değerlendirmek büyük önem taşımaktadır" (Akardaş Karadaş, 2019: 127-128).

"Dan Kiley, insan hayatında birçok probleme neden olan bu sendromun, akıl sağlığını tehdit ettiğini belirterek basit bir rahatsızlık olarak görülmemesini ister. Kiley'e göre, bu yeni bir psikolojik olgudur. Bilinen herhangi bir kategoriye girmez, ama varlığı da inkâr edilemez" (Hazer, 2021: 695).

Kiley, Peter Pan Sendromu olarak adlandırdığı psikolojik olguda büyüme korkan yetişkinlerin karakteristik özelliklerine dair saptamalarda bulunur. Bu özelliklerden başlıcaları sorumsuzluk, kaygı, yalnızlık, cinsel rol çatışması, narsisizm, şovenizm, sosyal iktidarsızlık ve ümitsizliktir (Velioglu Metin, 2019: 34).

Aile ilişkileri, sosyal düzene katılma ve karşı cinsle ilişki yürütme başat olmak üzere hayata karşı tutumları etkileyen bu sendrom, “çocukluk ve erkeklik arasındaki tutuk olgunlaşmayı ve hayatın çelişkileriyle dolu olmasını beraberinde getirir. Bu durum onun anti-kahraman olarak görülmesine sebep olur. Antikahraman gibi bir yabancı veya yalnız ‘küçük adam’ rolünü oynayabilir (Akça, 2023, 151). Bu sendromun yaş dönemlerine göre genel özellikleri ise Tablo 2’de gösterilmiştir (Bk. Tablo 2).

Tablo 2. Peter Pan Sendromu’nun Gelişim Dönemlerine Göre Özellikleri (Akardaş Karadaş, 2019)

Peter Pan Sendromu Belirtiler	Belirtilerin ortaya çıktığı gelişim dönemi	Somut Belirtiler	Belirtilerin ortaya çıkışına etki eden olan faktörler
Sorumsuzluk	11-12 yaş	Temel kişisel bakım becerilerinde yetersizlik. Sorumluluk duygusundan nefret etme. (Peter Pan Sendromu’nun kökleri çocukluğun başlarındadır. Fakat ergenliğe kadar bu durum kendini göstermez.)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dijital devrim 2. Medya araçları 3. Eğitim felsefesi 4. Anne-baba tutumları 5. Ekonomik düzey (Özellikle zenginliğin getirdiği konfor bireyi çalışmaktan alıkoyar. Böylece emek ve başarı kavramları anlamsızlaşır.) 6. Siyasal yapı 7. Toplumsal normların yarattığı baskı (gelenek, din, inanç, ideoloji)
Tedirginlik	13-14 yaş	Çevreyle geçimsizlik. (Sorumsuzluk + Tedirginlik=Umurunda değil tavrını geliştirir.)	
Yalnızlık	15-16 yaş	Duygusal açıdan yerleşik bir düş kırıklığı. Reddedilme korkusu. Akranlarının onayını alma endişesi.	
Cinsel rol çatışması	17-18 yaş	Ebeveyn tarafından onaylanma beklentisi. İçsel çatışma. Umutlu olmaya karşı depresif olma, topluluk içinde olmaya karşı yalnızlık, duyarlılığa karşı soğukluk. (Bu dönemde kızlar her şeyi başaran süper kadın rolünü üstlenirken erkekler bu yeterlilikle başa çıkmanın yollarını düşünür.)	
Narsisizm	19-20 yaş	Öfke, kendini yüceltme, suçsuzluk, kayıtsızlık, bağımlılıklara yönelme.	
Şovenizm	21-22	Cinsiyetçi yaklaşım, duygusal güvensizlik, saldırganlık.	
Sosyal İktidarsızlık	22’de 30’lu yaşların başına	Duygusal felç, sosyal açıdan hareketsiz kalma.	
Ümitsizlik	30’dan sonra	Sorumluluktan kaçmış, grup baskısına boyun eğmiş, güvensizliklerini kendinden uzaklaştırmış, cinsel yetersizliğinin suçunu başkalarına yüklemiş ve yetişkin gibi davranmayı reddetmiş olmasına rağmen kaçınılmaz mutsuzluk hali.	

*Tablo içeriği, Dan Kiley’in Peter Pan Sendromu (1997) isimli eserindeki bilgileri özetlemek için oluşturulmuştur.

Tablo 2 incelendiğinde, ortalama 11-12 yaşında ilk belirtileri görülen sendromun ortaya çıkmasında dijital devrimin, medya araçlarının, eğitim sisteminin, anne-baba tutumlarının, ekonomik şartların, siyasal yapının ve toplumsal normların etkili olduğu görülmektedir. Tüm bu etkenler, bireyde farklı yaşlarda farklı durumların ortaya çıkmasına sebep olmakla birlikte sonuçta kişinin bir yetişkin olmak istemeyişi ve büyümeyi reddetmesi durumuna yol açtığı anlaşılmaktadır. Bu sendroma kaynak olan dünya edebiyatının önemli eserlerinden biri olan Peter Pan’ın bu nedenle ayrıca ele alınması eser-sendrom ilişkisinin, bir başka deyişle edebiyat-psikoloji ilişkisinin ortaya konması açısından örnek teşkil edecektir.

Peter Pan, yazıldığı tarihten bugüne yüzlerce kez çevirisi yapılmış olup bilhassa çocuklar tarafından sevilerek okunmaktadır. Psikolojide bir sendromun isimlendirilmesine kaynaklık eden eser, sıra dışı konusu ve hayal gücünü zorlayan kurgusuyla çocuk edebiyatının başyapıtları arasındadır.

Edebî Eser Olarak Peter Pan

20. yüzyılın başında İngiliz yazar James M. Barrie tarafından yazılan Peter Pan, yazıldığı tarihten bugüne pek çok farklı dile çevrilmiş, sinemaya aktarılmış, çizgi filmi yapılmış ve tüketim sektöründe önemli bir figür olmuştur. Esasında çocuklara değil de yetişkinlere hitaben yazılan eser, günümüzde çocuk edebiyatının önemli eserleri arasında yer alır. Onun önemi; kurgusu, verilen mesajı ve geniş bir okuyucu kitlesine hitap edebilmeyi başarmasından kaynaklanır. Peter Pan karakter olarak var olduğundan bu yana yalnız yazarı tarafından “iki hikâyede, bir tiyatro oyununda karşımıza çıkar. Barrie, Peter Pan’ı sessiz bir filmde canlandırmak için bile senaryo hazırlar. Böylece karakterin yeni varyasyonları oluşur” (Corcuera, 2012: 331). “J. M. Barrie tarafından yaratılan Peter Pan karakterinin çıkış noktası, yazarın yetişkin romanı *The Little White Bird*’dür. Bu romandan sonra Peter Pan’ı konu alan *Peter Pan Kensington Bahçelerinde* (1904), *Peter ile Wendy* (1911) isimli çocuk kitaplarını kaleme alır. *Peter Pan veya Hiç Büyümeyen Çocuk* (1904) adıyla sahnelenen tiyatro oyunu, 1928’de kitap olarak yayımlanır. Günümüzde Peter Pan bir masal kahramanı olarak bilinmesiyle birlikte, özellikle Disney’in sinema uyarlamasını yapmasıyla dünyaca ün kazanmıştır” (Özen; Gülsever, 2021: 71).

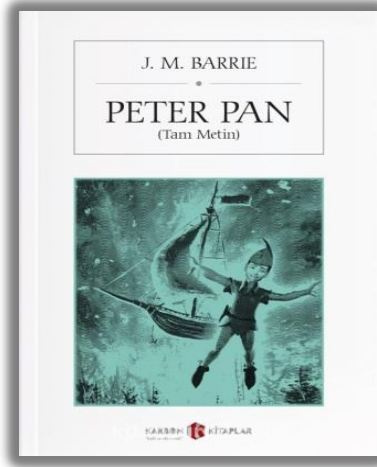
Bilindiği gibi her eser, yazarın hayatından mutlaka bir iz taşır. Bazen bir konu, bazen isim veya mekân seçiminde, bazen karakterlerde yazar kendisinden bir parça ekler esere. Bu nedenle eser incelemelerinde yazarın hayatına ve eserin yazıldığı dönemin genel özelliklerine bir başka deyişle tarihi arka plana bakmak, yerinde tespitler ve doğru bir analiz için gereklidir. 1860 yılında dünyaya gelen James M. Barrie’nin Peter Pan’ı, yani bir başka deyişle hiç büyümeyen bir çocuğun hikâyesini yazmasında, aile yaşantısının ve çocukluk yıllarının etkisi büyüktür.

Barrie, henüz küçükken ağabeyini kaybeder ve bu kayıp ailede yeri doldurulamaz bir boşluk açar. Yazarın annesi, ölen evladının yerine Barrie’yi koyar ve onu her daim küçük bir çocuk olarak görür. Böylece zamanla James M. Barrie’de psikojenik rahatsızlıklar kendini gösterir (Corcuera, 2012). Barrie’nin kardeşi “David’in ölümü, James’in hayatında kalıcı etkiler bırakır ve Peter’i yaratmasında büyük rol oynar. Barrie *Margaret Ogilvy*’de, David’in on üç yaşında öldüğünde hep bir çocuk olarak kaldığını belirtir: ‘Ben yetişkin bir erkek olduğumda, o hâlâ on üç yaşında bir çocuktur.’ der (Birkin, 1979: 5). Yazar, yaşadıklarının kendisine haksızlık olduğunu düşünür ve bu travmayı işaret ederek Peter Pan’da şunları söyler:

Her çocuk kendisine ilk kez adaletsiz davranıldığında böyle etkilenir. Sizin çocuğunuz olarak dünyaya geldiğinde hakkı olduğunu düşündüğü tek şey, adil davranılmaktır. Ona adil davranmadığınızda, sonra yine sizi sevecektir ama bir daha asla aynı çocuk olmayacaktır. Kimse o ilk adaletsizliği atlatamaz” (Barrie, 2018: 96).

J. Barrie, hayatı boyunca annesinin gözünde küçük bir çocuk olarak kalır, fiziksel olmasa bile duygusal gelişimi de bu yöndedir. Bu nedenle kitap; “Bütün çocuklar büyür, bir tanesi hariç. Büyüyeceklerini de çok geçmeden öğrenirler” (Barrie, 2018: 5) cümlesiyle başlar. Kitapların ilk cümlesi bir bakıma kitabın özeti gibidir. Bu cümle ile yazar, hem konuya kısa bir giriş yapar hem okuyucuyu konuya hazırlayarak olacakları sezdirir.

Fotoğraf 1. Peter Pan Kitabı

Eserde Peter Pan, büyümek istemeyen ve büyümeyen bir çocuktur. C.G. Jung, sonu gelmeyen çocukluğu “*puer aeternus*”u olarak tanımlar. Graves’e (2012) göre, Jung’ın *puer aeternus* tabiri, bir başka deyişle aziz çocuk, ebedi çocuk kavramı bilinçli benlik gelişimini tamamlamamış ve biyolojik yaşlarına göre orantısız bir şekilde olgunlaşmamış insanları karakterize etmek için kullanılır. Çocuk arketipi içinde yer alan ebedî çocuk arketipi, büyümeyen ve sürekli çocuk kalan kişileri tanımlamak için kullanılır. Ebedî çocuk ya da *puer* arketipine rastlanan eserlerde, kişilerin annelerinden kopamaması ve kendi ayakları üzerinde duramaması, fetüs olarak yaşayan bireyler olduklarının kanıtıdır. Sıgımlacak bir anneden uzak duramayan bu bireyler, sürekli bir koruma altında olmak ve güvende yaşamak ister” (akt. Kabalcı, 2019). Bu tanım, Peter Pan sendromunun temel dayanaklarından ve sebeplerinden biri olarak kabul edilebilir.

Eserde dikkat çeken bir diğer nokta düşmanla yapılan mücadeledir. Bilindiği gibi her kahramanın maharetlerini göstererek yücelmesi sağlayan bir düşmanı vardır. “Varolmayan ülkenin kahramanı Peter Pan, dünyadaki çocukları hiç yaşlanmayacakları vaadiyle kandırır ve onları Varolmayan ülkeye götürür. Oradaki en büyük düşmanları ise ‘yaşlı Kaptan Kanca (Hook)’dır.” (Arun, 2019: 78). Ancak buradaki düşmanı salt yabancı, savaşılan sıradan bir düşman olarak görmemek gerekir. Peter Pan’ın düşmanla mücadelesi bağımsızlaşma çabası olarak bir başka deyişle büyümesi önünde engel olan anne ile mücadelesi olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla mücadele kahramanın bilincinde başlayan uyanmaya işaret eder (Özen; Gülsever, 2021: 77). Literatürde anneden bağımsızlaşamama durumu *puer* olarak adlandırılmaktadır. Bu tanım tıbbi olarak gelişememe durumunu ifade etmek için (Cohen and Larson, 2008) kullanıldığı gibi sağlık sektöründe (Woodhouse, 2017) farklı alanlarda da kullanılmaktadır. “Anneden kopamayan ebedî çocuğun yani *puerin* de en büyük arzusu, çevresiyle bağ kurmadan doğum anına hatta daha da öncesine yani annenin ona sağladığı güvenli ortama geri dönmektir. (Kabalcı, 2019: 152).

Peter Pan bilinçdışından kurtulup bilinçliliğe geçebilmek için Kaptan Hook’u yenmelidir. Varolmayan Ülke’de Kaptan ve onun adamlarına karşı bir savaş veren kimsesiz erkek çocukları, aynı zamanda anne yoksunluğu çekmektedirler. Peter Pan çocukların lideri olarak bunun bilincinde olmakla birlikte onlara bir anne getirmek için arayışa girmiştir. Ancak getireceği anne de çocuk olmalıdır, çünkü

Varolmayan Ülke’de Kaptan Hook hariç herkes çocuktur. Peter Pan sonsuza dek çocuk kalacaktır. Bu durum sonsuza dek bir anneye ihtiyacı olacağı anlamına gelmektedir. Wendy bu görev için biçilmiş kaftandır. Çünkü Wendy’de dişiliğin hipertrofisiyle gelişen anne kompleksi vardır (Özen; Gülsever, 2021: 78). Eserde Pan gibi bir çocuk olan Wendy de büyümek istemez ama çok geçmeden bunun mümkün olmadığını öğrenir:

“Çok güzel, harika bir ev.” dedi Wendy. Bunlar, tam olarak duymak istedikleri sözlerdi.

“Biz de sizin çocuklarımızız.” diye bağırdı ikizler.

Sonra hepsi dizlerinin üstüne çöküp “Wendy Hanımefendi, bizim annemiz ol!” diye haykırdılar. Wendy neşeyle, “Olmalı mıyım?” dedi. “Evet, çok harika bir şey bu ama ben daha çok küçük bir kızım, öyle bir tecrübem yok ki.”

“Fark etmez.” dedi Peter, sanki orada bununla ilgili bir şey bilen tek kişiymiş gibi. Tabii, aslında konuyla ilgili en az bilgisi olan oydu. “İhtiyacımız olan iyi, anaç biri.”

“Öyle mi?” dedi Wendy. “Aslında ben de tam olarak öyle biriyim.”(Barrie, 2018: 75).

Eserde Peter Pan, her kadından anne şefkati ve merhameti beklemekte, kadınlara duygusal şeyler hissetmek yerine onları anne motifine dönüştürmeye çalışmaktadır. Kendisi ise hep çocuk kalmak ister. Eserin sonunda Varolmayan Ülke’deki çocukları evlat edinen Bayn Darling, Peter Pan’a da aynı teklifi yapar: Peter Pan ise bunu kesin bir dille reddeder:

Kurnazca, “Beni okula gönderecek misiniz?” diye sordu.

“Evet.”

“Sonra da işe mi göndereceksiniz?”

“Sanırım.”

“Yakında büyüyip bir adam mı olacağım?”

“Çok yakında.”

“Okula gidip ciddi şeyler öğrenmek istemiyorum. Adam olmak istemiyorum. Ah, Wendy’nin annesi, ya bir gün uyanıp sakalım olduğunu görürsem?” diye cevap verdi hararetle.

Wendy, onu teselli etmek için “Peter, sakalın sana çok yakışacağına eminim.” Dedi. Bayan Darling de ona kollarını uzattı. Lakin Peter ondan nefret ediyordu.

“Geri dur, hanımefendi. Kimse beni yakalayıp adama dönüştüremez.” (Barrie, 2018: 167).

Görüldüğü gibi Peter Pan sorumluluk almak istemediği, bir yetişkin olarak davranmayı güç bulduğu için hep çocuk kalmak ister. Peter Pan sendromunda da bireyler, temel sorumluluktan kaçınmak istedikleri için yaşlarıyla orantılı olarak duyuşsal özellikler sergilemezler. Böylece bir başkasının sorumluluğunda kalabilirler, bu durum onların ikili ilişkilerini sağlıklı toplum yapısı açısından olumsuz etkilese bile, kendileri bunu normal karşılamaktadır.

Sonuç

Çocuk edebiyatı, güzel sanatlardan filolojiye, halkbilimden tarihe, görsel sanatlardan medyaya kadar birbirinden farklı birçok bilim dalının kapsama alanı içine girer. Geçmişte varlığı reddedilen, yetişkin edebiyatından ayrı çocuklar için bir edebiyatın olamayacağı düşünülürken günümüzde çocuk

edebiyatı, pek çok disipline kaynaklık edebilecek kadar edebiyattan bağımsız bir alan hâline gelmeyi başarmıştır. “Çocukluğun, özellikle modern çağların bir üretimi ya da icadı olduğu, çocuk edebiyatının da bu üretimden kaynaklanan ihtiyaca binaen inşa edildiği türündeki tartışmalar bir yana, hem filoloji bölümlerinden hem de eğitim bilimlerinden hak ettiği ilgiyi görmeyen, ancak gelişmiş dünyada yaklaşık olarak son elli yıldan beri, Türkiye’de ise son yirmi otuz yıldan beri kendi dinamiklerini oluşturma yolunda hızla ilerleyen ve bağımsızlaşmakta olan yeni bir disiplinin şekillenmesine tanık olunmaktadır” (Uğurlu, 2010: 1925).

Geçmişte yetişkinler için yazılan ve bugün yetişkinlerden ziyade çocukların ufkunu genişleten, onların hayal gücünün sınırlarını zorlayan eserler çeşitli araştırmalara kaynaklık etmektedir. Bunlardan bir tanesi olan ve 20. yüzyılda kaleme alınan J. M. Barrie’nin Peter Pan’ı, kitaptaki hiç büyümeyen karakterden ilham alınarak gelişen dünyanın modern sorunsallarından biri olan “büyüme reddetme, sorumluluktan kaçınma” gibi durumları tanımlamak için kullanılmış ve böylece kavram olarak Peter Pan Sendromu ortaya çıkmıştır. 1983 yılında Dr. Dean Kiley tarafından tanımlanan sendrom ile J. M. Barrie’nin Peter Pan’i arasında davranışsal açıdan ortak özellikler bulunmaktadır. Bununla birlikte eserin yazarının, hayat hikâyesi incelendiğinde aslında Peter Pan’in kurgusal bir karakter olmaktan öte, gerçek özellikler barındırdığı da anlaşılacaktır. Bu nedenle edebiyat ve özel manada edebî eserler salt birer kurgusal ürün olarak değerlendirilmemelidir.

Bir yandan ağabeyinin vefatıyla derinden sarsılan annesine onun yokluğunu sezdirmemeye çalışırken öte yandan yaşına uygun bilişsel olmasa bile duyuşsal davranış geliştirmekten yoksun olan Barrie, kaleme aldığı eseri ile Peter Pan’i hayali bir karakterden öteye taşır. Bu eser sonrasında Dr. Kiley’e ilham olacak, onun “büyüme korkusu olan ve hep çocuk kalmak isteyen yetişkinleri” tanımlamasına katkı sunacaktır. Bugünün dünyasında yetiştirme tarzı başta olmak üzere, bilişim teknolojileri, eğitim yaşının uzaması, bir birey olarak yaşamını devam ettirebilmenin zor olarak algılanması vb. gibi sebepler, bu sendromun ortaya çıkmasında temel etkenlerden bazıları olarak değerlendirilmektedir.

İnsanı temel alan iki bilim dalı olan psikoloji ve edebiyat görüleceği gibi farklı bilim dalları olarak değerlendirilse de ortak noktalar barındırır. Bu durum aslında diğer tüm bilim dalları için geçerlidir. Her bilim bir başka bilim dalından, yöntem, teknik olarak veya terminoloji açısından etkilenebilir. Çocuk edebiyatı eserlerini bu açıdan yalnız okuma-anlama becerisini geliştirecek eserler olarak düşünmemek gerekir. Çocuk edebiyatı, aynı zamanda çocuğa doğru davranış biçiminin öğretilebileceği, estetik değer yargılarının kazandırılabilceği, temel değerlerin aşılabilceği bir edebiyattır. Edebiyattan psikolojiye eserdeki karakterden ilham alınarak yapılan bu katkı, disiplinlerarası çalışmalara kaynak oluşturması açısından örnek teşkil edilebilir.

Kaynakça

- Akardaş Karadaş, E. (2019). Peter Pan sendromu: bugünün gençleri ve yetişkinlikten kaçış, *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, C:3, S:2, s.117-129.
- Akça, H. (2023). Melih Cevdet’in Aylaklar romanında Peter Pan sendromu, *Söylem Filoloji Dergisi*, 8(1).

- Akkaya, B. (2023). Psikomitolojik bir sendrom: çalışma yaşamında andromeda kompleksi ve boyutları. *Journal of Qualitative Research in Education*, S. 33, 276-299.
- Arun, Ö. (2019). Büroyla saha arasında: yaşlanma çalışmalarında ilişkisellik, *Strata İlişkisel Sosyal Bilimler Dergisi*, ss. 75-86.
- Ateş, N. & Özden Yıldırım, M. S. (2018). Büyüme korkusu ölçeği'nin (bkö) geliştirilmesi: geçerlilik ve güvenirlik çalışması, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 10, S. 24.
- Bacanlı, H. (2017). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem.Kitabevi.
- Barrie, J. M. (2018). *Peter Pan*. (çev. S. Delikanlı). İstanbul: Karbon Yayınları.
- Bilavsky, E. ; Yarden-Bilavsky, H. & Ashkenazi, S. (2007). Literature names for pediatric medical conditions, *Acta Pædiatrica*.
- Canlar, Y. (2022). "Madame Bovary sendromu nedir?", <https://dogaladogru.com/yasam/madame-bovary-sendromu-nedir> [Erişim tarihi: 10.09.2023]
- Cohen, J. C. & Larson, J. E. (2008). The Peter Pan paradigm, *Theoretical Biology and Medical Modelling*, 5(1).
- Corcuera, A. M. (2012). "Rewriting Peter Pan: the vagueness of a myth with multiple originals", file:///C:/Users/M%C3%BCzeyyen/Documents/Downloads/Rewriting_Peter_Pan_The_Vagueness_of_a_M.pdf [Erişim tarihi: 10.09.2023]
- Çelik, E. (2013). Edebiyat eseri toplumun aynasıdır: edebiyat ve sosyoloji ilişkisi üzerine, *Türk Dili*, s. 738.
- Ece, F. (2022). "Quasimodo sendromu", <https://www.dunyanismanlikmerkezi.com/quasimodo-sendromu/> [Erişim 12.09.2023]
- Ergin, M. (2007). *Orhun abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Erol, K. (2012). Tarih - Edebiyat ilişkisi ve tarihî romanların tarih öğretimine katkısı, *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(2), 59-70.
- Daşcı, G. (2022). Genç yetişkinlerde büyüme korkusu ile öz şefkat arasındaki ilişkide bilişsel esneklik ve kendini saklamanın aracı rolü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Doğan, A. & Cebioğlu, S. (2011). Beliren yetişkinlik: ergenlikten yetişkinliğe uzanan bir dönem. *Türk Psikoloji Yazıları*, 14(28).

- Dyussenbayev, A. (2017). The main periods of human life, global journal of human-Social Science: *Arts & Humanities-Psychology*, V. 7, I.7.
- Felski, R. (2019). *Edebiyat ne işe yarar?*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Gündüz, Ş. (2017). Kariyer basamaklarında kadının düşmanı olarak kendisi: süper anne sendromu, görünmez kadın sendromu ve külkedisi sendromu, *Karadeniz*, S. 35.
- Gürel, E. & Muter, C. (2007). Psikomitolojik terimler: psikoloji literatüründe mitolojinin kullanılması, *Sosyal Bilimler Dergisi*, S.1.
- Hançar, B. B. (2022). Türkülerde Othello sendromu, *Folklor/Edebiyat*, S. 110.
- Hazer, G. (2021). Kurmacada trajik hatanın işlevi ve dramatik bir hikâye, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 690-705.
- Kabalıcı, E. S. (2019). Sonsuza kadar çocuk kalmak: ebedî çocuk/puer aeternus arketipi bağlamında Ahmet Cemil, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 93.
- Kiley, D. (1983). *The Peter Pan syndrome peter pan, or the boy who would not grow up*, USA: Published by Dodd, Mead & Company, Inc.
- Moran, B. (2014). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Morgan, C. T. (1982). *Psikolojiye giriş ders kitabı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Onur, B. (2021). *Gelişim psikolojisi. Yetişkinlik, yaşlılık, ölüm*, Ankara: İmge Yayınları.
- Özen, Ö. & Gülsever, D. (2021). Peter Pan ve çocuk hırsız eserlerinde anne kompleksi, *Kültür Araştırmaları Dergisi*, S. 11: 70-86.
- Sancak, B. (2022). "Othello Sendromu Nedir?" <https://www.acibadem.com.tr/hayat/othello-sendromu/> [Erişim 12.09.2023]
- Saydam, M. B. (2018). Psikolomitoloji kavramlar/kuramlar", (Ed. Saydam, M. B. ve Kızıltan, H.), *Psikomitoloji İnsanı Öykülerinde Aramak*, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Sarıbaşı, S. (2021). Edebiyat ve psikoloji: edebi karakterlerin ilham verdiği sendromlar, III. *Rumeli Dil, Edebiyat ve Çeviri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, İstanbul: RumeliYA Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (2001). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.

-
- Uğurlu, S. B. (2010). Çocuk edebiyatı eleştirisi. *Turkish Studies*, 5(3).
- Usluer, E. (2023). Uyuyan güzel sendromu, <https://epsikolog.com/yazi/uyuyan-guzel-sendromu> [Erişim 12.09.2023]
- Velioğlu Metin, Ö. (2019). Gerçek ve gerçekdışının sınırlarında: Auteur eleştiri çerçevesinde Tolga Karaçelik sineması. *Egemia Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, (5), 4-45.
- Woodhouse, C. (2017). The Peter Pan problem: transfer of chronically sick boys to adult care, <https://wchh.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/tre.597> [Erişim 12.09.2023]
- Yelkenli, A. (2022). Alice Harikalar Diyarında sendromu (AIWS). <https://www.eczagundem.com/medikal-gizemler/medikal-gizemler-alice-harikalar-diyarinda-sendromu-aiws/> [Erişim 12.09.2023]
- Yetişken, H. (2012). Felsefe edebiyat ilişkisinin değeri, *Kaygı*, S. 18.